

nota
Alle broederschappen soe wel als die kercken en de Geestmeesters
jaerlycx rekening doen voor den pastor en die gemeynt

BENOEMING VAN KERK- EN HEILIGE GEESTMEESTERS

door Ad Otten

Het dorpsbestuur van de vroegere 'Rijks Neutrale Grondheerlijkheid' die Gemert was, had van oudsher een organisatievorm die weinig of niets verschilde van die der heerlijkheden van gelijke grootte uit de Meierij van Den Bosch. Tot het dorpsbestuur, veelal "het Corpus" geheten, behoorden naast schout, schepenen en borgemeesters, ook de kerken Heilige Geestmeesters (1). Niet zelden trouwens werd de functie van schepenen en kerk- of Heilige Geestmeester verenigd in één persoon.

Twee kerkmeesters vormden samen met de pastoor de zogenaamde "kerkfabriek", nu zegt men kerkbestuur. Zij beheerden het vermogen van de kerk. De Heilige Geestmeesters - eveneens onder leiding van de pastoor waren belast met het beheer van de goederen van de Tafel van de Heilige Geest. Onder hun speciale zorg ressorteerde onder meer het sedert de 15de eeuw aan de Haageik gevestigde Gast- of Geefhuis (2).

Schout, schepenen en borgemeesters werden door "de Heer" dat wil zeggen de commandeur c.q. landcommandeur aangesteld.

In de inleiding van de in 1983 gereed gekomen "Inventaris Archief van de gemeente Gemert 1407-1794" wordt aangaande de kerkmeesters en de Heilige Geestmeesters geschreven: "Hoewel van deze functionarissen geen benoemingsbesluiten voorhanden zijn - ook niet in het archief van de parochie van St. Jan's Onthoofding of van de Tafel van de Heilige Geest - mag worden verwacht, dat zij door de Heer werden benoemd, geschorst en ontslagen".

In het parochieregister van pastoor Gautius (1690-1736) treft men evenwel de hierbij afgedrukte "nota" aan, welke inzicht geeft hoe "in de praktijk" die benoemingen plaatsvonden (zie: Archief Parochie St. Jan - Register Gautius folio 19):

Item als den outsten kerckmeester ende Heilige Geestmeester afgeet in een nieuwen aengeset wiert dat doet die pastor alle jaer of alst hem belieft, ende isser geen stoel, hoc vel simili modo, hij scrijft vijf of ses die geschicxste mannen op een briefken, ende leetse den blijvende kerckmeester en Heilige Geestmeester sien en den Heer Compthur ende wet en offer eenig onder is onbequaem, ende dan neemt die pastor dar uuyt tot elken officie den geschicxste en vermurdigste opten stoel sondachs na die rekenscap (welc altijt op een sondach tuschen Lichtmis ende cathedra Petri gesciet) ende seet aldus: Het worden van mij gedaegt tegen en dingstach (of wel woensdach) aen die vermurisz tot eenen nieuwen kerckmeester N. N. ende eenen nieuwen Heilige Geestmeester N. N., datse commen haren eet doen vur mij van heur officie na ouden gebruyck. Isser iemant die daer iet weet op te spreken ende die brenget daer en tussche aen, of swijge hier namals.

transcriptie:

Item als den outsten kerckmeester ende Heilige Geestmeester afgeet ende een nieuwen aangeset wiert dat doet die pastor alle jaer of alst hem belieft, ende isser geen stoel, hoc vel simili modo, hij scrijft vijf of ses die geschicxste mannen op een briefken, ende leetse den blijvende kerckmeester en H. Geestmeester sien en den Heer Compthur ende wet en offer eenig onder is onbequaem, ende dan neemt die pastor dar uuyt tot elken officie den geschicxste en vermurdigste opten stoel sondachs na die rekenscap (welc altijt op eenen sondach tuschen Lichtmis ende Cathedra Petri gesciet) ende seet aldus: Het worden van mij gedaegt tegen en dingstach (of wel woensdach) aen die vermurisz tot eenen nieuwen kerckmeester N. N. ende eenen nieuwen Heilige Geestmeester N. N., datse commen haren eet doen vur mij van heur officie na ouden gebruyck. Isser iemant die daer iet weet op te spreken ende die brenget daer en tussche aen, of swijge hier namals.

Benoeming geschiedde dus op voordracht van de pastoor. Officieel hoorde het benoemingsrecht dan misschien wel bij de Commandeur, maar in de praktijk blijkt het in alle opzichten de pastoor te zijn geweest die bedoelde functionarissen aanstelde etc. In de procedure van voordracht tot beëdiging ziet men voorts - hoe democratisch! - een mogelijkheid ingebouwd tot het maken van bezwaar door de parochianen.

Ook de eed die vervolgens door de nieuwe kerk- of heilige Geestmeester ten overstaan van de pastoor werd afgelegd, vindt men terug in het register van Gautius.

De transcriptie van het door hem opgetekende ten aanzien van "den Eijdt" volgt hierna:

"Den Eijdt: Die pastor helt hen irst vur heur officie; ende dan leggen sij heur handt opt Cruys des missaels ende seet tot hen: N.N. ghij gelooft (= belooft - red.) dat ghij der kercken/hl. Geest vurstaen sult glijc u eygen goet ende vande ont fanc ende uytgeven goede rekenscap en reliqua doen ende alle vurszegde punten soe veel mogelijk onderhouden sult. Soe segt mij na: dat sweer ic, soe helpe mij Godt en al sijn heiligen."

NOTEN:

- (1) Vgl. M. v.d. Wijst, Beknopte Geschiedenis van Gemert, 1930, Hfdst. 5 Schout en Schepenen en het Corpus.
- (2) Vgl. A. Otten, 100 jaar bejaardenzorg, 1976, p. 11 e.v. Het oude Gasthuis aan de Haageijk.
- (3) Het feest van Lichtmis valt op 2 februari, en Cathedra Petri op 24 februari.

